

УДК 342.7

DOI: 10.31733/2078-3566-2023-1-67-71



**Василь
ОМЕЛЬЧУК**[©]
доктор юридичних
наук, професор



**Олександр
КАЛІНІЧЕНКО**[©]
кандидат
юридичних наук,
доцент

*(Київський кооперативний інститут бізнесу і права,
м. Київ, Україна)*

ПРАВО НА ДОСТУП ДО ПУБЛІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ: СУТНІСТЬ ТА ОКРЕМІ ПРОБЛЕМИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Проаналізовано ключові напрямки та порядок здійснення і забезпечення права кожного на доступ до інформації, що знаходиться у володінні суб'єктів владних повноважень, інших розпорядників публічної інформації, визначених Законодавством України, та інформації, що становить суспільний інтерес в умовах воєнного стану. Визначено, що національне законодавство України в питаннях сутності права на доступ до публічної інформації розмежує поняття право на звернення та право на доступ до публічної інформації.

Збройна агресія російської федерації проти України зкорегувала дії розпорядників, яким доводиться обмежувати доступ до певних документів і даних. Це зроблено з метою захисту національних інтересів та територіальної цілісності нашої держави.

У зв'язку з запровадженням України правового режиму воєнного стану обсяг компетенції та повноважень окремих розпорядників з питань оприлюднення інформації та інформування громадян може зазнавати істотних змін шляхом встановлення уповноваженими суб'єктами обмежень відповідно до статті 8 Закону України «Про правовий режим воєнного стану». Проте зазначені обмеження не можуть стосуватись інформації щодо нормативно-правових актів про впровадження обмежень конституційних прав та свобод.

Ключові слова: звернення, доступ, впровадження, обмеження, воєнний стан, правовий режим, публічна інформація, владні повноваження, національна безпека, територіальна цілісність, поширення, зберігання, інформаційний простір.

Постановка проблеми. Агресивна, безглузда війна рф проти України внесла значні зміни в життя нашої держави і українського суспільства. Не стало виключенням і правове поле української державності.

У цьому спектрі важливо акцентувати увагу на тому, що у 2011 році почав діяти Закон «Про доступ до публічної інформації». Завдяки якому українці отримали право вимагати від органів влади публічну інформацію, а розпорядники таких відомостей повинні у встановлені терміни відповідати на запити осіб та оприлюднювати публічну інформацію на своїх ресурсах.

Проте збройна агресія рф проти України скорегувала дії як законодавців, так і виконавців яким доводиться обмежувати доступ до певних документів і даних. Це зроблено з метою захисту національних інтересів та територіальної цілісності нашої держави.

Відповідно до частини першої ст. 3 Закону України «Про доступ до публічної інформації» право на доступ до публічної інформації гарантується зокрема обов'язком розпорядників інформації оприлюднювати інформацію, крім випадків, передбачених

© В. Омельчук, 2023
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-6345-6887>
v.a.omel@ukr.net

© О. Калініченко, 2023
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-3482-0333>
kiev.a.f.k@gmail.com

законом.

Загальний перелік інформації, яка підлягає оприлюдненню, визначено у статтях 10-1, 15 зазначеного Закону, зокрема: інформацію про організаційну структуру, усі без винятку нормативно-правові акти, систему обліку публічної інформації, інформація про діяльність суб'єктів владних повноважень та інше [1].

Право на доступ до інформації є конституційним правом людини, яке передбачене і гарантоване статтею 34 Конституції України, а саме, кожному гарантується право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань. Кожен має право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб-на свій вибір [2].

Аналіз публікацій, в яких започатковано вирішення цієї проблеми. Публічна інформація, за загальним правилом, підлягає обов'язковому оприлюдненню невідкладно, але не пізніше п'яти робочих днів з дня затвердження документа.

Право на доступ до інформації в умовах воєнного стану може підлягати обмеженням, насамперед для захисту інтересів національної безпеки та територіальної цілісності держави. При цьому, право громадян на звернення до суб'єктів владних повноважень та отримання відповіді не може бути обмеженим навіть в умовах воєнного стану [2].

Для дотримання визначених вище вимог законодавець розробив певні рекомендації щодо надання відповідей на запити в умовах воєнного стану:

1. Засобами телефонного зв'язку надавати громадянам відповіді на питання, вирішення яких належить до компетенції установи, а також суспільно-важливу інформацію;

2. Через офіційні веб-сайти, соцмережі забезпечувати надання інформації, що стосується життя, здоров'я, свободи та безпеки;

3. Забезпечити своєчасне оприлюднення достовірної та точної іншої суспільно-важливої інформації на офіційних веб-сторінках розпорядника та у соцмережах;

4. При наданні інформації у відповідь на запит обирати найбільш прийнятний спосіб, наприклад через електронну пошту, а у випадку надання запитуваної інформації у друкованому вигляді розглянути питання щодо можливості в умовах воєнного стану звільнення запитувача від оплати відшкодування фактичних витрат на копіювання та друк;

5. У разі неможливості надати відповідь на запит користуватись інструментом відстрочки у задоволенні запитів [1].

Водночас у зв'язку з запровадженням в Україні правового режиму воєнного стану обсяг компетенції та повноважень окремих розпорядників з питань оприлюднення інформації та інформування громадян може зазнавати істотних змін шляхом встановлення уповноваженими суб'єктами обмежень відповідно до статті 8 Закону України «Про правовий режим воєнного стану».

Проте зазначені обмеження не можуть стосуватись інформації щодо нормативно-правових актів про впровадження обмежень конституційних прав та свобод. При цьому виникає питання щодо обов'язку оприлюднення іншої публічної інформації.

Цю проблематику досліджували В. Батиргаєва, О. Богініч, П. Богущкий, В. Брижко, І. Дороніч, О. Золотар, О. Костенко, Н. Оніщенко, В. Омельчук, Н. Пархоменко, В. Пилипчук, О. Скрипнюк, С. Сунегін, Т. Ткачук, Н. Хендаль, Л. Чистоклетов, Ю. Шемшученко та інші правознавці.

Метою статті є дослідження сутності права на доступ до публічної інформації в умовах воєнного стану.

Виклад основного матеріалу. Насамперед варто відзначити, що право на звернення та право на доступ до публічної інформації тісно пов'язані між собою. Право на звернення – це викладені в письмовій або усній формі пропозиції (зауваження), заява (клопотання) і скарги, до суб'єктів владних повноважень, об'єднань громадян, підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності, засобів масової інформації [3]. Під запитом на інформацію розуміється прохання особи до розпорядника інформації надати публічну інформацію, що знаходиться у його володінні [1].

Закріплене Конституцією України право на інформацію передбачено Законами України «Про звернення громадян», «Про інформацію», «Про доступ до публічної інформації» та іншими нормативно-правовими актами.

Закон України «Про інформацію» встановлює, що кожен має право на вільне одержання, використання, поширення, зберігання та захист інформації, необхідної для реалізації своїх прав, свобод і законних інтересів.

В умовах воєнного стану доступ до публічної інформації є надзвичайно важливим

правовим інструментом, здатним врятувати життя та вберегти здоров'я людини. Завчасне інформування громадян про загрозу нападу, окупації може сприяти своєчасній евакуації населення, запобігти гуманітарним катастрофам та вчиненню злочинів проти людяності, геноциду російськими військами. Багато державних сервісів призупинили роботу або працюють з обмеженнями як через загрозу національній безпеці, так і через відсутність реальної можливості належного функціонування.

Разом з тим в умовах воєнного стану важливим є якісний та оперативний доступ до публічної інформації для забезпечення належного функціонування правової системи та дотримання конституційного права громадян.

Право на доступ до публічної інформації громадян гарантовано не тільки статтями 34, 50 Конституції України та Законами України, але й Конвенцією Ради Європи про доступ до офіційних документів, актами Президента України [4].

В умовах тотальної дезінформаційної війни з боку інформаційних спецслужб РФ, а також агресивних та нелюдських дій військових формувань російської федерації на території України життєво важливим є дотримання балансу між можливістю вільно виражати свої погляди та отримувати достовірну інформацію про хід війни з одного боку та захистом життя та здоров'я людини, яка може постраждати від реалізації такого права – з іншого.

Відповідно до п. 3 Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» № 64/2022 (затверджено Законом України «Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» реєстр. № 2102-IX від 24.02.2022) у зв'язку із введенням в Україні воєнного стану тимчасово, на період дії правового режиму воєнного стану, можуть обмежуватися конституційні права і свободи людини і громадянина, передбачені статтями 30–34, 38, 39, 41–44, 53 Конституції України, а також вводиться тимчасові обмеження прав і законних інтересів юридичних осіб в межах та обсязі, що необхідні для забезпечення можливості запровадження та здійснення заходів правового режиму воєнного стану, які передбачені частиною першою статті 8 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» [5; 6].

Конституційне обмеження права особи збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію узгоджується з положеннями пункту 2 статті 29 Загальної декларації прав людини 1948 року, в яких зазначено, що при здійсненні своїх прав і свобод кожна людина повинна зазнавати тільки таких обмежень, які встановлені законом виключно з метою забезпечення належного визнання і поваги прав і свобод інших та забезпечення справедливих вимог моралі, громадського порядку і загального добробуту в демократичному суспільстві [7].

З огляду широкомасштабне вторгнення військ РФ на територію України основними підставами для обмеження такого права слід вважати «захист інтересів національної безпеки та територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи злочинам».

Законом України «Про доступ до публічної інформації» визначено такі основні шляхи реалізації права на доступ до публічної інформації:

- ознайомлення з інформацією, оприлюдненою її розпорядниками в офіційних джерелах;
- відвідування засідань колегіального органу;
- ознайомлення з документами у спеціально відведеному місці розпорядником інформації;
- направлення запиту та відповідно отримання відповіді на нього;
- ознайомлення з інформацією в інформаційних сервісах, що працюють на основі відкритих даних.

Водночас, в умовах воєнного стану реалізація громадянами зазначених можливостей може бути ускладненою через:

- впровадження контролю за змістом і поширенням інформації;
- тимчасове призупинення роботи державних реєстрів та баз даних;
- запровадження особливого режиму роботи та посилення охорони об'єктів державного значення;
- запровадження комендантської години;
- відстрочення в задоволенні запитів на інформацію тощо.

Висновки. Отже, в умовах воєнного стану державою можуть бути запроваджені інші заходи інформаційної безпеки:

- впровадження контролю за змістом і поширенням інформації з метою

обмеження або недопущення неправдивої інформації або інформації, оприлюднення якої може завдати шкоду життю та здоров'ю людини, національній безпеці держави;

– обмеження інтернет-провайдером доступ до інформаційно-пропагандистських ресурсів ворога на території України;

– врегулювання роботи постачальників електронних комунікаційних мереж та/або послуг, поліграфічних підприємств, видавництв, телерадіоорганізацій, телерадіоцентрів та інших підприємств, установ, організацій і закладів культури та засобів масової інформації, а також використання місцевих радіостанцій, телевізійних центрів та друкарень для військових потреб і проведення роз'яснювальної роботи серед військ і населення;

– заборонення роботи приймально-передавальних радіостанцій особистого і колективного користування та передачу інформації через комп'ютерні мережі.

Даний перелік обмежень не є вичерпним та може бути доповнений окремими законами України.

Враховуючи положення статті 64 Конституції України та статті 26 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» конституційне право людини на судовий захист не може бути обмеженим та кожному гарантується захист прав і свобод у судовому порядку навіть в умовах воєнного стану. Таким чином, незважаючи на введення воєнного стану суди продовжують здійснювати правосуддя. З огляду на вказане для громадян суспільно-необхідним залишається забезпечення доступу до інформації про судові справи, особливості їх розгляду, територіальну підсудність тощо.

Таким чином, вказані та інші обмеження можуть істотно ускладнити та впливати на можливість громадян в реалізації свого права на доступ до публічної інформації.

Список використаних джерел

1. Про доступ до публічної інформації : Закон України від 13.01.2011. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17#Text>.

2. Конституція України: науково-практичний коментар / В. Я. Тацій, Ю. П. Битяк, Ю. М. Грошевой та ін. Харків : Право ; Київ : Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2003. 808 с.

3. Про звернення громадян : Закон України від 02.10.1996. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/393/96-%D0%B2%D1%80#Text>.

4. Рішення Конституційного Суду України від 20 січня 2012 року № 2-рп/2012 у справі за конституційним поданням Жашківської районної ради Черкаської області щодо офіційного тлумачення положень частин першої, другої статті 32, частин другої, третьої статті 34 Конституції України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v002p710-12#Text>.

5. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24.02.2022 №64/2022. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text>.

6. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>.

7. Загальна декларація прав людини від 12.12.1948 р. *Міжнародні документи ООН з питань прав людини*. Київ : Укр. правн. фундація, 1995. С. 69-76.

Надійшла до редакції 16.02.2023

References

1. Pro dostup do publichnoyi informatsiyi [On access to public information] : Zakon Ukrainy vid 13.01.2011. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17#Text>.

2. Konstytutsiya Ukrainy: naukovo-praktychnyy komentar [The Constitution of Ukraine: a scientific and practical commentary] / V. Ya. Tatsiy, Yu. P. Bytyak, Yu. M. Hroshevoy ta in. Kharkiv : Pravo ; Kyiv : Kontsern «Vydavnychy Dim «In Yure», 2003. 808 p.

3. Pro zvernennya hromadyan [On the appeals of citizens] : Zakon Ukrainy vid 02.10.1996. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/393/96-%D0%B2%D1%80#Text>.

4. Rishennya Konstytutsiynoho Sudu Ukrainy vid 20 sichnya 2012 roku № 2-rp/2012 u spravi za konstytutsiynym podanniam Zhashkivskoyi rayonnoyi rady Cherkas'koyi oblasti shchodo ofitsiynoho tлумачення положень частин першої, другої статті 32, частин другої, третьої статті 34 Konstytutsiyi Ukrainy [Decision of the Constitutional Court of Ukraine dated January 20, 2012 No. 2-rp/2012 in the case of the constitutional submission of the Zhashkiv District Council of the Cherkasy Region regarding the official interpretation of the provisions of the first and second parts of Article 32 and the second and third parts of Article 34 of the Constitution of Ukraine]. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v002p710-12#Text>.

5. Pro vvedennya voyennoho stanu v Ukraini [On the introduction of martial law in Ukraine] : Ukaz Prezidenta Ukrainy vid 24.02.2022 №64/2022. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text>.

6. Pro pravovyy rezhym voyennoho stanu [On the legal regime of martial law] : Zakon Ukrainy vid 12.05.2015. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>.

7. Zahal'na deklaratsiya prav lyudyny vid 12.12.1948 r. [Universal Declaration of Human Rights dated December 12, 1948]. *Mizhnarodni dokumenty OON z pytan' prav lyudyny*. Kyiv : Ukr. pravn. fundatsiya, 1995, pp. 69-76

ABSTRACT

Vasyl Omelchuk, Oleksandr Kalinichenko. Essence of the Right to Access Public Information and Individual Problems in Circumstances of Martial Law. The article covers key directions and procedure for exercising and ensuring everyone's right to access information which is in the possession of subjects of public power, other controllers of public information defined by the Laws of Ukraine, and information which is of public interest in circumstances of martial law.

It was determined that the national laws of Ukraine, in matters of essence of the right to access public information, distinguishes between the concepts of the right to request and the right to access the public information. The author also notes that the military aggression of the Russian Federation against Ukraine corrected the actions of controllers who have to limit access to certain documents and data. This was implemented in order to protect the national interests and territorial integrity of our state. In accordance with the Part One of Article 3 of the Law of Ukraine «On Access to Public Information», the right to access the public information is guaranteed, in particular, by the duty of information controllers to disclose information, except in cases provided for by laws.

The author also researched the compliance with international standards in the situation of constitutional restrictions on the right of a person to collect, store, use and disseminate the information, which is consistent with provisions of Paragraph 2 of Article 29 of 1948 Universal Declaration of Human Rights, which state that in exercise of their rights and freedoms, every person shall be subject only to such limitations as are determined by laws solely for the purpose of securing proper recognition and respect for the rights and freedoms of others and of meeting the just requirements of morality, public order and the general welfare in democratic society.

It was established that due to introduction of the legal regime of martial law in Ukraine, the scope of competence and powers of individual controllers in matters of publicizing information and informing nationals may undergo significant changes through establishment of restrictions by authorized subjects in accordance with Article 8 of the Law of Ukraine «On Legal Regime of Martial Law». However, the mentioned restrictions cannot be applicable to information about normative legal acts on implementation of restrictions on constitutional rights and freedoms.

Keywords: request, access, implementation, restriction, martial law, legal regime, public information, power, national security, territorial integrity, distribution, storage, information space.

УДК 342.25

DOI: 10.31733/2078-3566-2023-1-71-77



Олег РЕЗНИК[©]

доктор юридичних наук, доцент,
Заслужений юрист України
(Сумський державний університет,
м. Суми, Україна)

ЩОДО ПРОБЛЕМАТИКИ ЗАКОНОДАВЧОГО ВРЕГУЛЮВАННЯ ПИТАНЬ ЗДІЙСНЕННЯ ПОВНОВАЖЕНЬ СІЛЬСЬКОГО, СЕЛИЩНОГО, МІСЬКОГО ГОЛОВИ У РАЗІ ЇХ ДОСТРОКОВОГО ПРИПИНЕННЯ НА ПЕРІОД ДІЇ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

У статті проаналізовано випадки дострокового припинення повноважень сільського, селищного, міського голови та особливості їх подальшого виконання секретарем відповідної ради. Запропоновано до повноважень виконавчих органів сільських, селищних, міських рад у галузі оборонної роботи додати бронювання військовозобов'язаних, які працюють в органах місцевого самоврядування і діяльність яких є необхідною для забезпечення функціонування зазначених органів, у період дії воєнного стану шляхом внесення доповнення до Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні». Вироблено пропозиції щодо розширення переліку підстав, за наявності яких військовослужбовці під час воєнного стану звільняються з військової служби, що закріплені у Законі України «Про військовий обов'язок і військову службу».

Ключові слова: місцеве самоврядування, голова, секретар, повноваження, мобілізація, бронювання, військовозобов'язані.

© О. Резнік, 2023

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-4569-8863>

reznikoleg07@gmail.com